

GONGO:s* OCH DERAS ROLL I BISTÅNDET

PENNINGSTINNA FOLKRÖRELSE
MED SLAGSIDA

Pär Krause

08.01.31

TIMBRO

INNEHÅLL

Förord 3

Inledning 4

Fokusering på verkliga siffror visar ingen "anti-civila-samhället-trend" 6

Non Governmental Organizations? 8

Många vill bli ramorganisationer 10

Tankesmedjor med offentlig finansiering 12

Frihandel och marknadsekonomi 12

Demokrati 16

Avslutning 19

Noter 20

Referenser 22

Pär Krause är ekonom och frilansjournalist med bland annat bistånd och Afrika som specialiteter. Mellan 2002 och 2006 bodde han i Tanzania, ett land som har stor erfarenhet av den svenska biståndsindustrin.

*GONGO:s = Government Organized Non Governmental Organizations.

ISBN: 978-91-7566-644-0

9 789175 666440

FÖRORD

Efter de senaste årens kraftiga ökning av biståndet uppgår biståndsmyndigheten Sidas samlade stöd till enskilda biståndsorganisationer till drygt 4 miljarder kronor. Den summan är mer än tre gånger högre än det som vanligtvis görs gällande i debatten. Organisationerna är därmed alltjämt de dominerande mottagarna av pengar från Sida. Att tala om en ny trend inom svenskt bistånd, där enskilda organisationer marginaliseras och missgynnas, är därmed klart missvisande.

Eftersom organisationernas huvudsakliga finansiering är offentlig är beteckningen NGO:s – Non-Governmental Organizations – det vill säga icke-statliga organisationer – också något missvisande. Deras verksamheter är i stället starkt beroende av hur mycket svenska skattebetalare betalar till budgeten för internationellt utvecklingssamarbete. De enskilda organisationerna är mer att likna vid myndigheter än folkrörelser, som de själva väljer att kalla sig.

Samtidigt som de enskilda organisationerna är stora mottagare av offentligt stöd skiljer sig deras policy och ideologiska inriktning i utvecklingsfrågor från Sveriges officiella hållning, och det genomgående med en dragning åt vänster. En del samarbetar också med rent odemokratiska krafter i mottagarländerna.

Hur många svenskar vet om att de via sina skatter stöder delar av den svenska antiglobaliseringsrörelsen och bidrar till svenska vänsterorganisationers kontakter med internationella kommunistiska nätverk?

INLEDNING

De så kallade enskilda organisationerna¹ är stora aktörer inom det bilaterala utvecklingssamarbetet i Sverige. De bedriver biståndsarbete på plats i många mottagarländer, men också ett omfattande informationsarbete om bistånd och utveckling i Sverige.

Av den svenska biståndsbudgeten på omkring 30 miljarder kronor går lite drygt hälften till biståndsmyndigheten Sida.² Biståndsmyndigheten slussar i sin tur vidare en betydande del av dessa pengar till de enskilda organisationerna.

Ramorganisationerna, som är 14 till antalet, bedriver ett mer långsiktigt och kontinuerligt samarbete med Sida. De beviljas årligen ett visst anslag – EO-anslaget – och har också ett rikt informationsutbyte med Sida. Det samlade EO-anslaget uppgick 2006 till 1,3 miljarder kronor. Men enskilda organisationer – ramorganisationer såväl som icke ramorganisationer – kan även ansöka om stöd från Sida för specifika projekt.

Dessutom är några av ramorganisationerna – till exempel Forum Syd och Svenska Missionsrådet – så kallade paraplyorganisationer med ett stort antal mindre organisationer under sig som de finansierar. Hur många känner till att exempelvis Attac Sverige är medlem i Forum Syd, och att deras verksamhet delvis finansieras via biståndsbudgeten?

De senaste åren – från och med 2006 – har anslagen till enskilda organisationer inte ökat i samma utsträckning som tidigare. Detta har väckt viss irritation från organisationshåll, och har fått många att tala om en ”anti-civila-samhället-trend” inom biståndet.³

”Oroande är att anslaget som förmedlas till svenska enskilda organisationer minskar med ca 50 miljoner kronor, från nästan 1,3 till 1,25 miljarder kronor”, skriver Forum Syd när de på sin hemsida skriver om regeringens budget för 2008.⁴

”En klok regering borde värna biståndet och tänka modernt”, sade Palmecentrets biståndschef Birgitta Silén apropå det faktum att anslaget till hennes organisation inte ökar under 2007.⁵

Enligt Silén leder det till att budgeten för hennes organisation inte ökar under året, vilket i sin tur innebär att vissa planerade projekt inte blir av.

Ett stort antal kyrkliga biståndsorganisationer uppvaktade i januari 2007 biståndsministern då de sade sig vara "oroade över inriktningen på den svenska utvecklingspolitiken".⁶

"Hon verkar ha väldigt lite kunskap om vad vi som kristna biståndsorganisationer och folkrörelser gör", sade Diakonias generalsekretare Bo Forsberg efter mötet.

"Det är med stor oro Forum Syd ser att utvecklingen inom svensk biståndspolitik riskerar leda till ett urholkat folkrörelsebistånd", var det officiella uttalandet från Forum Syds ordförande Joe Frans och generalsekreterare Inger Björk i samband med organisationens årsmöte 2007.⁷

Tabell 1 visar hur de enskilda organisationernas andel av biståndsbudgeten vanligtvis redovisas, en bild som ligger till grund för de enskilda organisationernas påståenden och kritik.

TABELL 1. BISTÅNDET I SIFFROR, MDR SEK

	Biståndsbudget ¹⁾	Sida	EO-anslag	EO-anslag, andel av Sida (%)
2003	18,9	11	0,9	8,5
2004	21,7	12,3	1,1	8,9
2005	23,7	14	1,2	8,6
2006	28,1	15,8	1,3	8,4
2007	30,1	15,6	1,3	8,4

1) Före avräkningar för skuldavskrivningar, flyktingkostnader, EU-bistånd och administration med mera.

Källa: Regeringskansliet

Men hur mycket pengar, och hur stor andel av biståndsbudgeten, får enskilda biståndsorganisationer? Är de belopp som figurerar i debatten de verkliga? En annan viktig fråga är vad flera av dessa organisationer, som alltså hålls under armarna av svenska skattebetalare, står för? Ska Sida verkligen finansiera rent odemokratiska krafters politiska arbete i mottagarländerna?

Denna rapport syftar till att belysa dessa frågeställningar.

FOKUSERING PÅ VERKLIGA SIFFROR VISAR INGEN "ANTI-CIVILA-SAMHÄLLET-TREND"

De senaste åren har EO-anslagen ökat lika mycket som biståndet i sin helhet, vilket i sig innebär en markant ökning. Från 2003 till och med 2006 ökade de samlade EO-anslagen med närmare 400 miljoner kronor, eller drygt 40 procent. Mellan 2006 och 2007 var anslagen i stort sett oförändrade.

2008 minskar anslagen med knappt 4 procent. Men det ändrar inte på faktum att de enskilda organisationerna alltjämt är största mottagare av "Sidapengar".

Att tala om en "anti-civila-samhället-trend", där de enskilda organisationerna behandlas mer styvmoderligt, är därmed knappast seriöst.

Det som bör noteras och uppmärksammas är att det offentliga stödet till enskilda organisationer – såväl ramorganisationer som icke-ramorganisationer – är betydligt större än vad som ofta framgår i debatten och än de siffror som anges i tabell 1 ovan.

Det stöd som beviljas från Sidas avdelning för samarbetet med enskilda organisationer – EO-anslaget – uppgår alltså, som vi såg i tabell 1, till 1,3 miljarder kronor per år (2006 och 2007), och är förbehållet ramorganisationerna. Men utöver EO-anslaget kan Sida även bevilja ekonomiskt stöd till vissa specifika projekt rörande vissa specifika regioner. Dessa medel – som bland annat omfattar stöd för humanitära insatser och till konfliktrelaterad verksamhet samt stöd för informationsverksamhet – kan även komma andra organisationer än ramorganisationerna till del.

När detta stöd inkluderas uppgår Sidas stöd till svenska enskilda organisationer till närmare 3 miljarder kronor, det vill säga mer än dubbelt så mycket som görs gällande i debatten. Den största delen av stödet till enskilda organisationer ligger således utanför det "reguljära" EO-anslaget.

Om Sidas stöd till utländska enskilda organisationer också räknas in är det totala stödet till enskilda organisationer mer än 4 miljarder, en summa som är över tre gånger större än den som oftast förekommer i debatten.⁸

TABELL 2. SIDAS EKONOMISKA STÖD TILL ENSKILDA ORGANISATIONER (EO), MDR SEK

	EO- anslag ¹⁾	Annat stöd till svenska EO ²⁾	Totalt stöd till svenska EO	Stöd till utländska EO	Totalt stöd till EO	Andel av Sida- budget %
2003	0,9	1	1,9	1,1	3	28
2004	1,1	1,1	2,2	1,1	3,3	27
2005	1,2	1,6	2,8	1,1	3,9	28
2006	1,3	1,6	2,9	1,2	4,2	27

1) Endast till ramorganisationerna.

2) Stöd från andra verksamhetsgrenar och stöd till humanitära insatser och konfliktrelaterad verksamhet. Går till ramorganisationer och icke-ramorganisationer.

Källa: Sida

Faktum är att Sidas totala stöd till enskilda organisationer utgör närmare 30 procent av myndighetens budget, och de enskilda organisationerna är som grupp största mottagare av pengar från Sida (se tabell 3).

TABELL 3: FÖRDELNINGEN AV SIDAPENGAR (2006)

	Mdr SEK	Andel, %
Enskilda organisationer, totalt	4,2	27
FN-organisationer	3,6	23
Samarbetsländer	3	19
Övriga internationella organisationer	2	13
Statliga myndigheter	1,3	8
Svenska konsulter	1	6
Utländska konsulter	0,3	2
Övrigt	0,3	2
Totalt	15,7	100

Källa: Sida

NON GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS?

När det verkliga stödet till enskilda organisationer beaktas kommer även ramorganisationernas egeninsatser i ett annat ljus. Biståndsorganisationer har en viss egen finansiering via exempelvis insamlingar, försäljningsverksamhet och medlemsavgifter. För ramorganisationerna är kravet att denna del ska uppgå till minst 10 procent av EO-anslaget, vilket innebär att för varje hundralapp som ramorganisationen får i EO-anslag från Sida så ska minst tio kronor komma från organisationen.

Man får alltså intrycket av att enskilda organisationer bidrar med 10 procent av de pengar de får från Sida. Så är dock inte fallet, eftersom de får så pass mycket pengar från Sida vid sidan av EO-anslaget – stöd som inte är förknippat med något krav på egeninsats. Hur mycket organisationen själv står för kan därmed i vissa fall uppgå till betydligt mindre än 10 procent av det totala erhållna stödet. De egna insatserna hos stora organisationer som exempelvis Forum Syd och Svenska Missionsrådet uppgår till 4 respektive 1 procent (se tabell 4).

TABELL 4. SIDASTÖD TILL RESPEKTIVE RAMORGANISATION OCH ORGANISATIONERNAS EGENFINANSIERING, MKR SEK (2006)

2006	Från Sida, totalt ¹⁾	Egna medel	Egna medel som andel av total, %
Afrikagrupperna	46,5	6,4	12
Diakonia	264,2	40,7	13
Forum Syd	253,3	9,2	4
LO/TCO Biståndsnämnd	125,8	14,1	10
Plan Sverige	3,3	197,7	98
Palmeacentret	149,4	42	22
PMU InterLife	134,6	112	45
Rädda Barnen	187,1	313	63
SHIA	44,6	2,6	6
Svenska kyrkan	94,2	18	16
Svenska Missionsrådet	151,4	1,3	1
Naturskyddsföreningen	34,3	2,5	7
UBV	20,4	1,33	6
Kooperation utan gränser	166,1	32,8	16
Totalt	1 676,2	793,63	

1) EO-anslag plus anslag från andra avdelningar inom Sida.
Källa: Sida och enskilda organisationer.

”Arbetet [enskilda organisationers biståndsprojekt, min anm.] finansieras via det så kallade folkrörelseanslaget – omkring tio procent av Sveriges totala biståndsbudget – och genom den 10-procentiga egenavgiften de svenska organisationerna själva står för”, skriver åtta biståndsorganisationer i ett öppet brev till biståndsminister Gunilla Carlsson.⁹ Detta trots att långt ifrån alla ramorganisationer har en egeninsats motsvarande 10 procent om relationen sätts till totalt Sidastöd.

Detta faktum bör också beaktas när företrädare för enskilda organisationer uttrycker farhågor om att regeringen kan komma att höja kravet på egeninsatser, och hur negativt detta i så fall kommer att slå mot verksamheten.¹⁰ Detsamma gäller den starka kritiken mot det nya kravet om att också informationsstödet ska omfattas av ett krav på en 10-procentig egeninsats.¹¹

Som illustreras i tabell 4 är det svårt för utomstående att få en exakt bild av hur stor del av respektive organisations verksamhet som finansieras av Sida. Med tanke på den roll diskussionen om egenfinansieringen har spelat i biståndsdebatten borde det vara ett grundkrav att de enskilda organisationerna oftare och tydligare redovisar hur stor del av deras verksamhet som de själva finansierar, och hur stor del som skattebetalarna står för.

Det stora beroendet av offentliga medel, och det faktum att de enskilda organisationerna till största delen är offentligt finansierade, gör att beteckningen NGO:s – Non Governmental Organizations, det vill säga icke-statlig organisation, kan ifrågasättas. Eftersom NGO är den vanliga benämningen utomlands används den också i stor utsträckning i Sverige. Men hur kan en organisation kalla sig enskild och oavhängig den offentliga sektorn när den samtidigt till stor del är beroende av offentliga sektorn för sin finansiering?

Snarare är beteckningen GONGO:s – Government Organized Non Governmental Organizations – mer relevant i detta sammanhang.

De enskilda organisationerna kallar sig inte sällan för folkrörelser. Kanske är detta ett sätt för dem att göra verksamheten mer ”legitim”. En organisation som till stor del utgörs av ideellt arbetande medlemmar utan intresse av egen vinning, är naturligtvis ”god”.

Men vilken betydelse för verksamheten har egentligen medlemmarna i organisationerna? Större enskilda organisationer, som ramorganisationerna, har heltidsanställda tjänstemän som ansvarar för den löpande verksamheten. Intäkterna från medlemsavgifter är i de flesta fall också försumbara, inte minst när de sätts i relation till offentliga medel. När det gäller Afrikagrupperna uppgår medlemsavgifterna till 0,8 procent av stödet från Sida. För Forum Syd är motsvarande siffra 0,1 procent.¹²

Sanningen är att många organisationer mer liknar myndigheter än "folkrörelser". Och precis som för offentliga myndigheter är det skattebetalarna, och inte organisationernas medlemmar, som utgör den ekonomiska grundstommen för verksamheten.

MÅNGA VILL BLI RAMORGANISATIONER

Trots att många företrädare för enskilda organisationer oroas över vad de anser vara försämrade villkor för organisationerna, så har ett stort antal av dessa ansökt om att bli ramorganisation till statliga biståndsmyndigheten Sida. Totalt har 21 organisationer anmält sitt intresse (se tabell 5), att jämföra med 11 vid förra tillfället för tre år sedan.¹³

Ramorganisationerna, som i dag är 14 till antalet, kommer därmed med stor säkerhet att bli fler från och med 2009. Även om långt ifrån samtliga ansökningar – förmodligen inte ens det stora flertalet – kommer att beviljas så är det troligt att åtminstone någon eller ett par av dem kommer att accepteras av Sida när myndigheten under kommande vår fattar definitivt beslut (efter en första utgallring i slutet av november 2007 återstår sex organisationer).¹⁴

I urvalsprocessen utgår Sida från vissa kriterier. Dessa är bland annat att organisationen ska ha bedrivit utvecklingsarbete i minst fem år samt ha en "bred bas" i Sverige. Detta kompletteras med en allmän bedömning, och undantag från bestämda kriterier kan göras om organisationen till exempel anses besitta en unik kompetens. Ibland rådfrågas personer inom och utanför myndigheten som tidigare haft kontakt med, och därmed har erfarenhet av den aktuella organisationen.

Det finns ingen bestämd gräns för hur många ramorganisationerna kan vara, men bedömare på Sida menar att det är svårt att se att det på sikt skulle kunna bli mer än 20.

"Det finns helt enkelt inte så många som klarar kraven", säger Carl-Johan Smedeby på Sidans enhet för samverkan med enskilda organisationer.¹⁵

Nya organisationer kan således tas in, men gamla kan också "petas". Tidigare i år beslutade Sida att Utbildning för biståndsverksamhet (UBV) från och med 2009 inte längre kommer att vara ramorganisation.

För biståndsorganisationer innebär det en klar fördel att vara ramorganisation.

”Det blir en mycket enklare hantering då vi inte behöver söka pengar för varje enskilt projekt. Vi kan också planera mer långsiktigt”, säger Björn Lindh på Kooperation utan gränser, som är en av Sidas ramorganisationer.¹⁶

”Det innebär också ett förtroende”, säger han.

Samtidigt sticker Björn Lindh inte under stol med att konkurrensen om pengarna ökar om det blir fler ramorganisationer.

”Om de totala anslagen blir oförändrade så blir det ju statistiskt sett mindre pengar till varje, och då kan det slå mot vår biståndsverksamhet”, säger han.

Pontus Björkman, som är vikarierande verksamhetsledare på UBV – en organisation som alltså förlorar sin status som ramorganisation – pekar förmodligen på det mest centrala när han till tidningen *Omvärlden* säger att ”organisationens budget lär inte växa som man hoppats” som en följd av Sidas beslut.¹⁷

TABELL 5. ORGANISATIONER SOM ANSÖKT OM ATT BLI RAMORGANISATIONER

ActionAid	Läkarmissionen
Barnens Värld	Quandil
Helsingforskommittén	RFSU
Hungerprojektet	Skaraborgsinstitutet
Individuell Människohjälp	SOS Barnbyar
Iraks Turkemiska Förening	Svenska Afghanistankommittén
Kristna Fredsrörelsen	Svenskt Utvecklingscentrum
Kvinna till Kvinna	Sveriges Ekokommuner
Kvinnoforum	Utrikespolitiska Institutet
LSU-Sveriges Ungdomsorganisationer	Världsnaturfonden
Läkare utan Gränser	

Beslut om vilka som blir ramorganisation fattas av Sida under våren 2008. Efter en första utgallring i november 2007 återstår sex organisationer som har chans att bli ramorganisationer: Individuell Människohjälp, Kvinnoforum, Läkarmissionen, RFSU, SOS Barnbyar samt Världsnaturfonden.

Källa: Sida

TANKESMEDJOR MED OFFENTLIG FINANSIERING

De svenska enskilda biståndsorganisationerna är ofta starkt ideologiskt drivna. Inte sällan ses förverkligandet av en viss sorts politik som lika centralt som att främja ekonomisk utveckling i fattiga länder. I mångt och mycket kan organisationerna liknas vid offentligt finansierade tankesmedjor. När det gäller vissa av organisationerna har detta också uppmärksammats av Sida. I en systemrevision av ramorganisationen Afrikagrupperna skriver Sida:

”Afrikagrupperna styrs dock i ovanligt hög grad av sin ideologi. Att inordna alla i samma ideologi prioriteras framför gemensamma arbetsätt”.¹⁸

Organisationernas – Afrikagruppernas och även andra enskilda organisationers – ståndpunkter och ideologier skiljer sig ofta från Sveriges officiella hållning i många frågor, både när det gäller den föregående och den nuvarande regeringen.

FRIHANDEL OCH MARKNADSEKONOMI

Skillnaden mellan Sveriges officiella hållning och flertalet av de enskilda organisationernas ståndpunkter gäller inte minst synen på internationell handel och den privata sektorns betydelse för utvecklingen i fattiga länder. Både den förra och, inte minst, den nuvarande regeringen har pekat ut dessa två områden som kritiska för fattigdomsbekämpningen.¹⁹

Samtidigt som regeringen med dåvarande handelsministern Sten Tolgfors i spetsen betonade vikten av att handelsförhandlingarna inom Världshandelsorganisationen WTO så snabbt som möjligt togs upp igen, deklarerade Attac Sverige – en av Forum Syds medlemsorganisationer – i ett tidigare skede att ”WTO-kraschen är bra för världens fattiga”.²⁰

Samtidigt som Sverige som EU-medlem försöker ro hem de så kallade EPA-förhandlingarna om ökad handel med AVS-länderna (länder i Afrika, Västindien och stillahavsområdet), drar samma Attac Sverige igång en ”svensk kampanj mot EPA”.²¹

För att driva bland annat dessa kampanjer erhåller Attac Sverige i år, via Forum Syd, ett offentligt, skattefinansierat, ekonomiskt stöd på 450 000 kronor.

Forum Syd – Attacs ”moderorganisation” i förhållandet till Sida – har inte heller – i motsats till regeringen – en alldeles glasklar inställning till frihandel. ”Därför arbetar de flesta folkrörelser för ’rättvisa handelsregler’ istället för ’frihandel’”, skriver organisationen på sin hemsida.²² Forum Syd hävdar således att denna skeptiska inställning till frihandel gäller generellt bland ”folkrörelserna”.

Vad gäller specifikt handelsförhandlingarna mellan EU och utvecklingsländerna intar Forum Syd samma hållning som Attac då Maud Johansson, enhetschef för globala utvecklingsfrågor på Forum Syd, hävdar att ”regeringens handelspolitik är en katastrof för Afrika”.²³

Samstämmigheten mellan dessa två organisationer är för övrigt inte förvånande, då två av sex personer på Forum Syds utredningsavdelning också är medlemmar i Attac.

Totalt sex organisationer – ramorganisationerna Afrikagrupperna, Diakonia, Forum Syd och Kooperation utan gränser, liksom Kristna Fredsrörelsen och Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen – publicerade under förra året vad de kallade en ”folkrörelseutvärdering” av den svenska politiken för global utveckling (PGU). I den kritiserades den dåvarande socialdemokratiska regeringen bland annat för att den intagit en ”otydlig hållning” när det gäller ”fattiga länders rätt att skydda sina jordbruksmarknader”.²⁴

”Istället talar man [regeringen] om risken för att skydden för inhemskt jordbruk kan underminera möjligheterna till handel, och att fattiga länder behöver öppna upp sina jordbruksmarknader för att gynna en ökad handel”, skriver organisationerna, som alltså motsätter sig denna policy.

Direkt negativa är samma organisationer till att utvecklingsländerna ska öppna sina marknader för industrivaror genom att sänka industritullarna, och kritiserar regeringen för att den inte tagit avstånd från denna policy. Sverige beskrivs i stället som ”pådrivande”.

I PGU-utvärderingen skriver organisationerna:

”EU ställer mycket tuffa krav på snabb och omfattande avreglering av industrisektorn i alla länder utom de allra fattigaste. Detta skulle kunna få mycket negativa effekter för utvecklingsländerna ... Sverige står bakom och är bland de pådrivande inom EU för denna linje.”²⁵

På dessa organisationers språk heter det att regeringen genom detta ”inte gynnar en industrialisering i dessa länder”. Lika negativa är organisationerna till liberaliseringar av vissa fattiga länders servicesektorer, såsom el- och vattenförsörjning, och kritiken är hård för att Sverige i denna fråga ställt sig bakom EU:s policy.

”Företag olämpliga att distribuera vatten till fattiga”, deklarerar Deniz Kellecioglu från Afrika-grupperna i en debattartikel.²⁶

Svenska Naturskyddsföreningen, som är en annan av Sidas ramorganisationer, är också väldigt skeptisk till den svenska regeringens grundläggande hållning om att ökad handel gynnar den globala utvecklingen.

”Tyvärr innebär inte den dominerande handelspolitiska teorin, och särskilt inte dess tillämpning i praktiken, att välfärden alltid gynnas av handel. Tvärtom medför utformningen och tillämpningen av de viktigaste handelsavtalen att fattiga människor och fattiga länder ofta missgynnas och att trycket på miljön ökar”, skrev Naturskyddsföreningen i ett policydokument inför WTO:s ministerkonferens 2005.²⁷

Den allmänt negativa inställningen till handeln är utbredd bland de enskilda organisationerna.

”Men ökad export är inget universalmedel mot fattigdom. Många fattiga länder är mer exportinriktade än EU, utan att detta inneburit att fattigdomen minskat”, skriver Diakonia på sin hemsida när de svarar på sin egen fråga om Diakonia ”är emot frihandel”.²⁸

”Därför är Diakonia för en rättvis handel som kan innebära att utvecklingsländers företag får en chans att konkurrera och utvecklas. Först då kan vi tala om en riktig frihandel”, skriver Diakonia vidare, och anser således att möjligheter för utvecklingsländerna att skydda sina inhemska marknader också i fortsättningen är att beteckna som ”frihandel”.

I en debattartikel i tidningen Omvärlden menar Ingvar Flink från Afrikagrupperna att det är hemmamarknaden i de afrikanska länderna som måste växa, och att strategier för att integrera Afrika i världshandeln är överflödiga. Regeringens politik att bygga upp de afrikanska ländernas handelskapacitet i syfte att öka deras handel är således inte något som Afrikagrupperna anser bör prioriteras.²⁹

Många organisationer har en överlag skeptisk inställning till marknadsekonomi, vilket innebär att de också är skeptiska till den nuvarande regeringens policy om att i högre grad än tidigare inkludera den privata sektorn i biståndet.³⁰

”Privata företag kan inte garantera demokrati och mänskliga rättigheter”, säger exempelvis Diakonias generalsekreterare Bo Forsberg.³¹

När pengar går till det statliga riskkapitalbolaget Swedfund i syfte att öka företagsinvesteringar i utvecklingsländerna beskrivs detta som att pengar "tas från" fattigdomsbekämpningen.

"Allianspartierna har även bestämt att en miljard kronor från Sveriges biståndsbudget ska investeras i riskkapitalbolaget Swedfund under åren 2007–2009. Pengar som bland annat ska användas för att hjälpa svenska företag att etablera sig i u-länder", skriver UBV – Utbildning för biståndsverksamhet – på sin hemsida.³²

Många var också de företrädare för enskilda organisationer som reagerade mycket skarpt när dåvarande generaldirektören för den nya utvärderingsmyndigheten Sadev, Anders Danielson, och chefen för det statliga riskkapitalbolaget Swedfund, Björn Blomberg, i en debattartikel betonade betydelsen av företagsinvesteringar i utvecklingsländerna.³³

Företrädare för flera enskilda organisationer menade i en debattartikel att Danielson "skjutit den nya myndighetens trovärdighet i sank".³⁴ Anledning: Danielson hade tryckt på betydelsen av företagande i utvecklingsländerna.

En annan av Sidas ramorganisationer är Kooperation utan gränser. De driver bland annat projektet Rättviseakademien, som på organisationens hemsida beskrivs som ett opinionsbildningsprojekt riktat till unga mellan 15 och 25 år i Sverige. Fokus ska ligga på "missförhållanden i den fattiga världen, vad de beror på och vad man kan göra åt det".³⁵

I ett av opinionsprojektets nyhetsbrev får målgruppen veta att ett sådant missförhållande är utländska företags etableringar i utvecklingsländerna. En anledning för företag att etablera sig i fattiga länder är nämligen att effektivisera produktiviteten, står det att läsa i nyhetsbrevet.

Konsekvenserna av denna "effektivisering", det vill säga etableringar av utlandsägda företag i fattiga länder, anses vara följande: "underbetalda arbetare, barnarbete, utnyttjande av slavarbete, motarbetande av facklig verksamhet, långa arbetsdagar för arbetarna, farliga arbetsplatser, till exempel användandet av farliga kemikalier samt nedsmutsning av världen."³⁶

Det är knappast i positiva ordalag som utlandsägda företag beskrivs av den av Sida – det vill säga av staten – till största delen finansierade Kooperation utan gränser. Visserligen beskrivs Rättviseakademien som en fristående del av organisationen Kooperation utan gränser, och att den senare inte alltid tar ställning till åsikter som framförs i brevet. Men faktum kvarstår att organisationen bidrar till att denna information distribueras.

I ett annat nyhetsbrev som Rättviseakademien riktat till ungdomar beskrivs privat vattendistribution på följande sätt:

”Tänk dig att du är riktigt törstig. Så där törstig som man kan vara en riktigt varm sommardag eller efter att ha sprungit en mil. Eller efter att ha burit och jobbat och slitit. Du sträcker dig efter ett glas och går till kranen för att fylla på, hela strupen skriker efter kallt, gott vatten. Tänk dig sen att när du ska fylla på kommer det inget vatten i ditt glas – du måste betala först. Men du har inga pengar på dig, kan du inte få ett glas ändå, bara ett? Men, nej. Utan pengar – inget vatten. Du – boende i Sverige – kan ganska snabbt vakna upp ur mardrömmen och gå till kranen och fylla på. Men för tusentals människor runt om i världen är mardrömmen sann. Det är vardagsliv.”³⁷

I samma nyhetsbrev kritiserar EU – där Sverige ingår – för att vara en av påtryckarna för att vattendistributionen ska privatiseras i många utvecklingsländer.

Även om Sidas stöd till utländska enskilda organisationer till stor del är inriktat på humanitär och konfliktrelaterad verksamhet, så finns det också där organisationer med en stark ideologisk prägel, som inte alltid ligger i linje med Sveriges hållning. Internationella organisationen Oxfam, som förra året erhöll 6 miljoner kronor i Sidastöd, har som policy att privata företag, speciellt större utlandsägda företag i utvecklingsländerna, måste övervakas och kontrolleras då de annars har en mestadels negativ inverkan på utvecklingen, och gör det svårare för människor att lyfta sig ur fattigdomen. Oxfam deltar också i internationella kampanjer mot privatiseringar och handelsliberaliseringar.³⁸

DEMOKRATI

Sida ger ekonomiskt stöd till organisationer som arbetar med demokratifrågor i utvecklingsländerna. Tyvärr visar det sig att vissa organisationer som erhåller detta stöd knappast kan sägas arbeta för det vi i Sverige vanligen betecknar som demokrati. Även ramorganisationen Forum Syd har ekonomiskt stött projekt som varit av sådan art att organisationens ”demokratiska kompass” kan ifrågasättas.

Vänsterns internationella forum (VIF) – medlemsorganisation i Forum Syd – är en organisation som erhåller Sidastöd för att främja demokrati i traditionella utvecklingsländer samt i länder i Central- och Östeuropa. De erhåller ekonomiskt stöd i egenskap av så kallad Partianknuten Organisation (PAO), och stödet kan därmed motiveras utifrån parlamentariska och demokra-

tiska grunder. Men en relevant fråga är ändå vilken sorts demokratisyn som finns inom just VIF. Och vilken typ av verksamheter är det Sida stöder när de ger bidrag till VIF? Är stödet till VIF över huvud taget förenligt med de principer som gäller för PAO-stöd?³⁹

Eva Björklund, ledamot av VIF:s styrelse, ger på organisationens hemsida under rubriken "En makalös röd kongress" en rapport från sitt besök hos det Sydafrikanska Kommunistpartiets kongress i juli 2007:

"Först på programmet stod en minikonferens om Latinamerika, med kommunistpartierna i Brasilien, Kuba och Venezuela. Det slog an en ton av optimism: att en annan, bättre, socialistisk värld är möjlig."⁴⁰

Företrädare för svenska VIF har således inga problem att träffa och umgås med företrädare för diktaturer. När det gäller värden vid det aktuella mötet, det vill säga det Sydafrikanska Kommunistpartiet (SACP), så har denna bland annat slagit fast att allmänna val är ett sätt – men inte det enda – att erövra den politiska makten.⁴¹ Det bör tilläggas att Eva Björklund är mångårig medlem av Svensk-Kubanska Föreningen, och som sådan har hon hävdad att Kuba är en demokrati. Hon har också kritiserat Amnesty International för deras påstående att det finns politiska fångar på Kuba.⁴²

Trots att det på centrala poster inom VIF således finns personer med klart grumlig demokratisyn hindrar detta inte Sida från att förra året ge ett ekonomiskt stöd till VIF på 4,3 miljoner kronor. Om inte policyn för PAO-stödet vore nog för att ifrågasätta VIF så har Sida också en generell fastslagen policy som säger att ekonomiskt stöd enbart ska ges till organisationer som "främjar en demokratisk samhällsutveckling".⁴³

Att det ekonomiska stödet till VIF kan försvaras med att det är ett så kallat PAO-stöd, gör inte det hela mindre problematiskt. Ska kravet på demokrati släppas om organisationen är knuten till ett riksdagsparti?

En annan medlemsorganisation i Forum Syd är Vänskapsförbundet Sverige-Nicaragua. Föreningen säger sig vara partipolitiskt obunden, men det hindrar den inte från att på Forum Syds hemsida skriva om sin verksamhets inriktning: "Målet är att ge stöd till revolutionens landvinningar."

Föreningens koordinators plats i Nicaragua, John Lapidus, skriver i sitt veckobrev från juni 2007: "Mellan 1979 och 1990 pågick den sandinistiska revolutionen. Sedan 150 dagar är sandinisterna åter vid makten, efter 16 år av nyliberala regeringar."⁴⁴

Senare i samma veckobrev skriver Lapidus om den latinamerikanska vänstern, och han har då inga problem att berömma diktaturer: "Solidaritetsavtalet ALBA, Kubas outtröttliga kamp, Bolivias nationaliseringar, Equadors inträde och Venezuelas ekonomiska styrka, som en garant för allas ökade handlingsutrymme. Här skulle vi förstås kunna tillägga: sandinisternas historiska återkomst! Viva!"

Uppenbarligen sätter Lapidus inte heller yttrandefriheten särskilt högt. För i veckobrevet skriver han om en manifestation på Venezuelas ambassad i Managua, Nicaragua: "häromdagen begav jag mig till Venezuelas ambassad i Nicaraguas huvudstad Managua, där man anordnade en manifestation till stöd för Hugo Chávez beslut att inte förlänga den kuppvänliga tv-kanalen RCTV:s avtal. Det blev en trivsam tillställning. Vi, ett hundratal personer, stod i gröngräset utanför residenset och lyssnade till ambassadörens fördömanden av den intrigerande venezuelanska högern och det onyanserade stöd den fått av omvärldens media."

Det torde vara uppenbart att Vänskapsförbundet Sverige-Nicaragua är ett vänskapsförbund med sandinistregeringen, och inte med Nicaragua som land. Bör en sådan organisation erhålla skattefinansierat stöd? Under 2006 fick Vänskapsförbundet Sverige-Nicaragua 886 000 kronor av Sida.⁴⁵

John Lapidus, som alltså är föreningens representant på plats i Nicaragua, tillhörde tidigare redaktionen på tidningen Proletären, organ för Kommunistiska Partiet – tidigare KPML(r) – och han har propagerat för att Sverige ska avbryta bojkotten av regeringen i Zimbabwe. I debattartiklar menar han att det ekonomiska moraset i Zimbabwe beror på IMF och Världsbanken, och inte på Robert Mugabes politik. Han hävdar också att sanktionerna mot Zimbabwe är ett brott mot folkrätten.⁴⁶

Det förmodligen mest flagranta exemplet på biståndsmedel som använts till att stödja socialistiska militanta ideologier var när Sida, via Forum Syd, var med och finansierade boken *Kuba, en annan värld är möjlig*, utgiven 2002 av Svensk-Kubanska Föreningen. Boken är en hyllning av Castrodiktaturen.⁴⁷

Faktum är att Sida har rätt att reagera när organisationer som erhåller stöd inte ställer upp på grundläggande demokratiska principer. Det har också hänt att Sida i efterhand kritiserat projekt. Ett exempel är mötet om Mellanöstern, som 2004 arrangerades av Revolutionär Kommunistisk Ungdom (RKU) och Proletären FF – ett arrangemang som ekonomiskt stöddes av Forum Syd.

AVSLUTNING

Den summa som de enskilda biståndsorganisationerna varje år får från Sida är inte den som förekommer i debatten. I stället får de över fyra miljarder kronor varje år, eller 27 procent av Sidas budget, vilket gör dem till de största mottagarna av ekonomiskt stöd från Sida.

Dessa organisationer har en ideologisk agenda med slagsida åt vänster. Enskilda organisationer har naturligtvis rätt att uttrycka åsikter och ha en policy som inte sammanfaller med Sveriges officiella linje. Det är inte heller ovanligt att organisationer som driver en annan linje än den sittande regeringen får olika former av statsbidrag. Men frågan är om biståndsbudgeten ska användas till att finansiera extremvänsterrörelser som dessutom samarbetar med rent antidemokratiska krafter i mottagarländerna. Här är det uppenbart att offentliga medel som avsatts till biståndet används till sådant vi vanligen inte hänför till fattigdomsbekämpning.

Det måste vara ett grundkrav att GONGO:s på ett mer direkt och öppet sätt redovisar hur stor del av deras totala budget som består av Sidamedel, och hur deras verksamhet stämmer överens med den officiella svenska politiken för global utveckling.

För det kan väl inte vara meningen att skattebetalare via Sida ska finansiera svenska organisationer som stöder såväl antiglobaliseringsrörelsen som revolutionära kommunister i andra länder?

FOTNOTER

- ¹ Beteckningen enskilda organisationer (EO) används genomgående i denna text för organisationer som ibland också kallas folkrörelseorganisationer, NGO:s (Non Governmental Organizations) eller "det civila samhället".
- ² Gäller för 2007.
- ³ Begreppet "anti-civila samhället-trend" användes av Alison van Ronne från den kanadensiska biståndsmyndigheten Cida när hon vid ett besök i Sverige 2006 kommenterade minskade anslag till enskilda organisationer.
- ⁴ Forum Syd (2007b).
- ⁵ *Omvärlden* (2007b).
- ⁶ *Dagen* (2007).
- ⁷ Frans & Björk (2007).
- ⁸ Stödet till utländska eller internationella organisationer är ofta inriktat på humanitär och konfliktrelaterad verksamhet, och stora mottagare är bland andra Röda Kors federationen och Röda Korsets Internationella Kommitté.
- ⁹ Afrikagrupperna m fl (2007).
- ¹⁰ Forsberg (2007).
- ¹¹ "Om de stryper informationsbidragen kommer det att urholka svenska folkets biståndsvilja." Uttalande av Palmecentrets kommunikationsansvarige Sandro Wennberg. *Omvärlden* (2007a).
- ¹² Baseras på uppgifter från respektive organisation där intäkterna från medlemsavgifter för 2006 uppgick till 367 000 kronor för Afrikagrupperna och 263 000 för Forum Syd.
- ¹³ Sida gör bedömningar av potentiella ramorganisationer vart tredje år.
- ¹⁴ Detta enligt bedömningar på Sidas avdelning för samarbetet med enskilda organisationer.
- ¹⁵ Samtal med Carl-Johan Smedeby, november 2007.
- ¹⁶ Samtal med Björn Lindh, november 2007.
- ¹⁷ *Omvärlden* (2007e).
- ¹⁸ Sida (2003).
- ¹⁹ "Världen behöver mer frihandel, inte mindre. EU och övriga i-länder måste undanröja handelshinder mot omvärlden och göra det möjligt för fattigare länder att driva ekonomiska reformer för marknadsekonomi, frihet och välstånd." EU-minister Cecilia Malmström (2007).
- ²⁰ Attac Sverige (2007).
- ²¹ Attac Sverige (2005).
- ²² Forum Syd (2007a).
- ²³ *Dagens Nyheter* (2007).
- ²⁴ Afrikagrupperna m fl (2006).
- ²⁵ Ibid.
- ²⁶ *Omvärlden* (2006).
- ²⁷ Svenska Naturskyddsföreningen (2005).
- ²⁸ Diakonia (2006).
- ²⁹ *Omvärlden* (2007d).
- ³⁰ "Genom att stötta uppbyggnaden av väl fungerande statliga institutioner, marknadsekonomi och god samhällsstyrning såväl lokalt som nationellt bidrar vi till att skapa förutsättningar för en stark och livaktig privatsektorutveckling." Biståndsminister Gunilla Carlsson (2007).
- ³¹ Krause (2007).
- ³² Angantyr (2007).
- ³³ Blomberg & Danielson (2006).
- ³⁴ *Omvärlden* (2007c).
- ³⁵ Kooperation utan gränser / Rättviseakademin (2008).
- ³⁶ Kooperation utan gränser / Rättviseakademin (2004a).

- ³⁷ Kooperation utan gränser/Rättviseakademien (2004b).
- ³⁸ En beskrivning av Oxfams syn på privata företag i utvecklingsländerna samt hur de som organisation agerar finns på organisationens hemsida, <www.oxfam.org>.
- ³⁹ Detta stöd ges till organisationer knutna till ett riksdagsparti. Ett regeringsbeslut från 1 november 2001 skriver: "Målet för verksamheten är att genom insatser av svenska partianknutna organisationer bistå utvecklingen av ett väl fungerande partiväsende i u-länder och länder i Central- och Östeuropa i syfte att främja ett representativt demokratiskt styrelseskick i dessa länder." En partianknuten organisation, Palmecentret, är ramorganisation. Se Palmecenter (2001).
- ⁴⁰ Vänsterns internationella forum (2007).
- ⁴¹ South African Communist Party (2007).
- ⁴² I *Amnesty Press* 23 november 2003 citeras Eva Björklund: "Amnesty har hamnat fel ända sedan man för 35 år sedan tog upp fallet Valladares och gjorde honom till samvetsfånge." *Amnesty Press* skriver vidare: "Eva Björklund säger också att Amnesty använder sig av informatörer som är betalda av USA, som till exempel Elizardo Sanchez." Se *Amnesty Press* (2003).
- ⁴³ Stödet till det civila samhället ska främja mångfald, respekt för särart och inkludering, och ges enbart till organisationer och verksamheter som främjar en demokratisk samhällsutveckling. Sidans anvisningar till bidrag från anslagsposten enskilda organisationer, se Sida (2006).
- ⁴⁴ Vänskapsförbundet Sverige-Nicaragua (2007).
- ⁴⁵ Enligt uppgifter från Vänskapsförbundet Sverige-Nicaragua.
- ⁴⁶ Bland annat i *Omvärlden* (2002).
- ⁴⁷ Se Österlin (2002).

REFERENSER

Afrikagrupperna m fl (2006), "Sveriges politik för global utveckling – i praktiken : folkrörelse-utvärdering 2006". Stockholm: Afrikagrupperna, Diakonia, Forum Syd, Kristna Fredsrörelsen, Kooperation utan gränser, Svenska freds- och skiljedomstolen, se <www.diakonia.se/documents/public/IN_FOCUS/Social_Economic_Justice/PRSP/PGU-barometer_2006_se.pdf>.

Afrikagrupperna m fl (2007), "Öka stödet till det civila samhället!" Öppet brev till biståndsminister Gunilla Carlsson. Stockholm: Afrikagrupperna, Diakonia, Forum Syd, Plan Sverige, PMU InterLife, Shia, SMR, UBV, se <ubv.se/vill/274/oeka-stoedet-till-det-civila-samhaellet>.

Amnesty Press (2003), "Frihet eller förtryck : 2 x Kuba". Stockholm 4 november, se <www2.amnesty.se/ap.nsf/0/82050C4F485A415EC1256DD4003D8C1C?opendocument>.

Angantyr, Anna (2007), "Vart är biståndspolitiken på väg?" Stockholm: Utbildning för biståndsverksamhet (UBV), se <<http://ubv.se/vill/617/vart-aer-bistandspolitiken-pa-vaeg>>.

Attac Sverige (2005), "Svensk kampanj mot EPA". Stockholm 11 oktober, se <<http://attac.se/arkiv/1517>>.

Attac Sverige (2007), "WTO-kraschen bra för världens fattiga". Stockholm 26 juli, se <<http://attac.se/attac/3060/2006-07-26>>.

Blomberg, Björn & Danielson, Anders (2006), "Bistånd måste ge tillväxt". *Svenska Dagbladet* 16 november.

Carlsson, Gunilla (2007), "Den nya utvecklingspolitiken och Sveriges ansvar i världen". Tal vid Utrikespolitiska Institutets plenarmöte 30 maj, se <www.sweden.gov.se/sb/d/7453/a/83236>.

Dagen (2007), Anders Gustafsson, "Här utmanar kyrkorna regeringen". 30 januari.

Dagens Nyheter (2007), "Regeringens handelspolitik är en katastrof för Afrika". Intervju med Maud Johansson, 6 december.

Diakonia (2006), "Frågor och svar om frihandel". Stockholm, se <www.diakonia.se/sa/node.asp?node=467>.

Forsberg, Bo (2007), "Vi kunde utveckla vår verksamhet när den förra regeringen sänkte kravet på egeninsatser till 10 procent, men hur kommer den nya regeringen att göra?" Diakonias generalsekreterare, i Pär Krause, *Det svenska biståndsberoendet*. Stockholm: Timbro.

Forum Syd (2007a), "Om resultat, villkor för stöd, frihandel, korruption och andra viktiga frågor för biståndet". Stockholm 12 juli, se <www.forumsyd.org/conferences/wdok_oparbete/fs_omresultat>.

Forum Syd (2007b), "Några viktiga punkter i regeringens budgetförslag". Stockholm 20 september, se <www.forumsyd.org/conferences/w_fskommenterar/wdok_fskommenterar/Kombudget070920.pdf>.

Frans, Joe & Björk, Inger (2007), "Uttalande antaget av Forum Syds årsmöte", i brev sänt till biståndsminister Gunilla Carlsson. Stockholm: Forum Syd, 12 maj, se <www.forumsyd.org/conferences/w_fskommenterar/wdok_fskommenterar/UttalaFSarsmote2007.pdf>.

Kooperation utan gränser/Rättviseakademien (2004a), "Transnationella företag", i *Nyhetsbrev november 2004*. Stockholm: Rättviseakademien Kooperation utan gränser, november, se <www.rattviseakademien.nu/Default.aspx?ID=273>.

Kooperation utan gränser/Rättviseakademien (2004b), "Rättvisa i ditt vattenglas", i *Nyhetsbrev mars 2004*. Stockholm: Rättviseakademien/Kooperation utan gränser, mars, se <www.rattviseakademien.nu/Default.aspx?ID=273>.

Kooperation utan gränser/Rättviseakademien (2008), "En rättvis värld fri från fattigdom", se <www.utangranser.se/>.

Krause, Pär (2007), *Det svenska biståndsberoendet*. Stockholm: Timbro.

Malmström, Cecilia (2007), "Världen behöver mer frihandel, inte mindre. EU och övriga i-länder måste undanröja handelshinder mot omvärlden och göra det möjligt för fattigare länder att driva ekonomiska reformer för marknadsekonomi, frihet och välstånd". Anförande vid Växjö universitet 23 maj, "Europeiska utmaningar", se <<http://forsvar.regeringen.se/sb/d/3214/a/86659>>.

Omvärlden (2002), John Lapidus & Hans Öhrn, "Upphäv sanktionerna mot Zimbabwe!" Nummer 7.

Omvärlden (2006), Deniz Kellecioglu, "Sälj inte ut vattnet". Nummer 4.

Omvärlden (2007a), Nils Resare, "Kritik när regeringen ändrar reglerna". Uttalande av Palmecentrets kommunikationsansvarige Sandro Wennberg. Nummer 1.

Omvärlden (2007b), Anna Pettersson, "Ökat partistöd skapar risk för obalans". Nummer 2.

Omvärlden (2007c), Inger Björk m fl, "Sadev låst vid förutfattade meningar". Nummer 2.

Omvärlden (2007d), Ingvar Flink, "Hindra inte Afrikas egna initiativ". Nummer 5.

Omvärlden (2007e), Anna Pettersson, "UBV söker nya vägar". Nummer 6.

Palmecenter (2001), "Anvisningar för stödet genom svenska partianknutna organisationer till demokratiuppbyggnad i u-länder och länder i Central- och Östeuropa". Stockholm, se <www.globalrespekt.nu/upload/filer/sidasanvisningar/anvisningar%20f%C3%B6r%20partist%C3%B6d.pdf>.

Sida (2003), "Systemrevision av Afrikagrupperna". Stockholm, Avdelningen för samverkan med enskilda organisationer, humanitärt bistånd och konflikthantering, se <www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=118&a=2979&searchWords=systemrevision>.

Sida (2006), "Anvisningar för Sidas bidrag till enskilda organisationer för humanitära insatser". Stockholm (engelsk upplaga 2007), se <www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=118&a=25432&searchWords=anvisningar>.

South African Communist Party (2007), "SACP 12th national congress : resolutions". Johannesburg, se <www.sacp.org.za/12th_congress/resolutions.pdf>.

Svenska Naturskyddsföreningen (2005), "Handel och hållbar utveckling i Doha-rundan : SNF:s ställningstaganden inför ministermötet i Hongkong. Stockholm, se <www.snf.se/pdf/rap-inter-wtotoha2005.pdf>.

Vänskapsförbundet Sverige-Nicaragua (2007), "150 dagar med Frente Sandinista". Stockholm: Veckobrev juni på förbundets hemsida, se <http://vfsn.se/aktuellt/veckobrev/150_dagar_med_frente_sandinista/>.

Vart är biståndspolitiken på väg? UBV (2007).

Vänsterns internationella forum (2007), "En makalös röd kongress – rapport från Sydafrika". Stockholm: VIF, 23 juli, se <www.vansternsinternationellaforum.se/?newsID=202&LID=1#>.

Österlin, Louise, red (2002), *Kuba : en annan värld är möjlig*. Stockholm: Svensk-kubanska föreningen, se <www.svensk-kubanska.se/kubaboken/index.html>.

TIMBRO , KUNGSGATAN 60 , BOX 3037, 103 61 STOCKHOLM
TELEFON 08 587 898 00, WWW.TIMBRO.SE

